

Старогръцка литература

2020/2021

Лекция VIII

Възникване на театъра и драмата. Първи трагици. Платон и Аристотел за литературата

Платон и Аристотел за подражанието

Въпросът за драматическата форма е обсъден още в „Държавата“ на Платон. Там Сократ, обръщайки внимание на подражателния характер на словесното изкуство, забелязва, че съдържанието на „Илиада“ може да се представи по два начина:

- 1) като монологичен разказ,
- 2) драматически (чрез пряка реч)¹

Според Платон авторите на художествени текстове трябва да ограничават склонността си към подражание, защото за човека не е добре да подражава на всичко. Тъй като съществуват състояния и прояви, които трябва да избягваме; и следователно не е добре те да се показват пред публика. Това е още по-вярно, като се вземат предвид темите на епоса и драмата: това са истории за богове и герои, които трябва да бъдат представяни по подобаващ за величието им начин; а действията им да бъдат добър пример за човека.²

От своя страна Аристотел предпочита по-скоро да хвали Омир, отколкото да го критикува.³ Той приема, че поетическите видове са по същността си подражания; и следователно колкото по-разнообразно и цялостно е едно подражание, толкова е по-съвършено. Затова той смята трагедията за най-съвършения поетически вид.

Защото

- 1) там поетът си служи с всички средства на поезията (слово, ритъм, мелодия)
- 2) тя е подражание в най-голяма степен (тъй като е драма)
- 3) занимава се със сериозни (възвишени), а не със смешни (незначителни)

характери и действия.

Според него откриването на драматическата форма (да се разказва чрез пряка реч) е положителна заслуга на Омир⁴ и ползата от това не бива да се поставя под съмнение, както става в „Държавата“.

Произходът на театъра според Аристотел

Не трябва да се забравя, че има разлика между драмата като литературно произведение (или елемент от него) и нейното театрално представяне.

Аристотел търси произхода на театралната драма в някои по-стари жанрове или обичаи. Трагедията би трябвало да е възникнала от хоровите изпълнения на

¹ 392c – 394c

² 377a – 392c

³ 1448b 34 – 1449a 1; 1451 22-30; 1459a 30-1460a 19

⁴ 1448a 22, 1448b 35

дителирамби,⁵ където корифеят се обръща към хористите с реплика и по този начин се отделя от тях, превръщайки се в актьор. В подкрепа на това предположение е обстоятелството, че представянето на трагедии се случва на Дионисовите празници в Атина, а дителирамбът е песен в чест на Дионис.

Комедията пък произхождала от обичая на „фалическите шествия“,⁶ което отпраща към темите на старата атическа комедиография и към свободния ѝ (обсценен) език.

Трагедията преди Есхил

Знае се, че в Атина трагедии са били представяни още през първата половина на VI в. пр. Хр. Известно е името на Теспис, когото някои авторитетни източници смятат за пръв трагик. Той бил представил своя драма през 534 пр. Хр.⁷

След него трагедии е писал Фриних. Една от тях била на съвременна тема – представляло се е превземането на Милет по време на въстанието на малоазийските (йонийски) гърци срещу персийската власт. Според Херодот, от когото знаем за тези събития, трагедията е развълнувала атиняните толкова много, че целият театър плакал, а след това решили да забранят повторното представяне на тази драма и дори глобили поета с немалка сума.⁸

Тези двама автори (известни са и други имена) принадлежат към времето на „предесхиловата“ трагическа драматургия. За тяхното творчество са запазени свидетелства, известни са заглавия, но не са останали цели произведения. Първият трагик, от когото имаме запазени цели произведения, е атинянинът Есхил (ок. 525-456 пр. Хр.).

Организация на трагическите състезания

Театралните представления в Атина били част от Дионисовите празници, които се провеждали четири пъти годишно, в края на зимата е началото на пролетта. Те са известни като „Селски Дионисии“, „Ленеи“, „Антестерии“ и „Големи Дионисии“.

Било прието, че на един празник ще се допускат трима поети, предварително одобрени от избрана комисия; и всеки от тях трябвало да представи една трилогия, следвана от една сатинова драма.⁹ Четирите драми са се представяли в течение на един ден, така че цялото състезание е продължавало три дни. Накрая журито е обявявало класирането и връчвало първа, втора и трета награда; а публиката не винаги е била съгласна, за което имаме немалко свидетелства в литературата.¹⁰

⁵ 1449а 11

⁶ 1449а 12

⁷ Плутарх. „Солон“, 29; Хораций. „Поетическо изкуство“, 275-277

⁸ „История“ VI, 21

⁹ Пародийна пиеса, по жанр близка до комедията. Запазена е само една сатинова драма – „Циклоп“ от Еврипид.

¹⁰ Като се започне от Платон – „Закони“, 701а

Аристотел за литературата

Аристотеловото обсъждане на трагическия жанр в „Поетика“ е оказало голямо и решаващо влияние върху понятието ни за трагедия, представата ни за историята на класическата гръцка литература и върху литературната теория изобщо. Неговият възглед накратко се състои в следното.

Подражанието е основна човешка дейност, способността за която ни е вложена по природа. Поетическите видове, които са подражания, се различават чрез три основни признака: „чрез какво“ се подражава, „как“ и „на какво“.¹¹

Първият признак се отнася до средствата, които вече споменахме - словото, ритъмът и мелодията.

Така например танцът е „поетическо“ изкуство, в което средството е едно – ритъмът. При кое да е словесно поетическо произведение (примерно епосът) имаме две средства – слово и ритъм; тъй като мерената реч е ритмизирано слово. А ако тази мерена реч се пее или изпълнява в съпровод на музикален инструмент, тогава вече са използвани и трите средства.

Вторият признак се отнася до начина на подражание – дали има разказ (монолог) или размяна на реплики (диалог). Чрез него драмата се отличава от хоровата поезия.¹²

Третият се отнася до качеството на представяните характери и действия – дали те са сериозни (възвишени) или смешни (низки, незначителни).¹³ Чрез него трагедията и сериозните жанрове се отличават от комедията и други комически видове (подигравателната ямбическа поезия).

(следва)

¹¹ 1448a 24-29

¹² 1448a19-23. Същото е обсъдено и в „Държавата“ 394b-c

¹³ 1448a 1-18